

ТВІЙ ВИБІР

15–19 листопада 2004 року

№ 6

Ще раз
про списки
виборців
та процедуру
голосування

стор. 6–7

Екзит-пол
з поправкою
на українські
реалії

стор. 8

Кандидати та їх команди

Що кандидати думають про продаж землі сільськогосподарського призначення? Як вони ставляться до гарантії недоторканості для екс-президента Кучми? До чийх порад дослухаються кандидати? Хто їх оточує і впливає на рішення, які вони приймають?

стор. 4–5

Друга спроба

21 листопада відбудеться повторне голосування з обрання Президента України

Наступного Президента України звати Віктор. Але хто конкретно – Віктор Ющенко, який 31 жовтня переміг свого головного конкурента з відривом у 0,55% голосів, чи Віктор Янукович – очолить державу, стане відомо після повторного

голосування, що призначене на 21 листопада. Цього разу завдання виборців спроститься: на відміну від першого туру виборів, коли доводилось обирати з 24-х кандидатів, тепер необхідно визначитись відносно одного з двох.

Два тури – вже традиція

Можливість проведення виборів глави держави в два етапи передбачена Законом «Про вибори Президента України». Згідно зі статтю 84, обраним у день виборів Президентом України вважається кандидат, який набрав більше половини голосів виборців, що брали участь у голосуванні. За умови, якщо жоден кандидат не отримує підтримки мінімум 50% виборців, призначається повторне голосування, яке отримало неофіційну назву «другий тур виборів». В такому випадку до виборчого бюлетеню вноситься лише два прізвища – тих кандидатів, які набрали найбільшу кількість голосів. Повторне голосування проводиться в неділю, через три тижні після дня основного голосування (в даному випадку – 21 листопада). А за його результатами переможцем виборів оголошується той, хто набере більше голосів виборців, що візьмуть участь у голосуванні.

Фото Василія АРТУШЕНКА

Продовження
на стор. 2

Хто з двох Вікторів стане новим Президентом України? Це залежить від нас з вами

наш голос

Роби, як я... ✓

Олег ЗОНТОВ,
психолог,
Краматорськ,
Донецька область:

– Другий тур виборів дуже важливий, після нього настає момент, коли кількість переходить у якість. Треба, щоб на повторне голосування прийшло більше людей, ніж на перше. Підвищення явки виборців знижує вплив можливих фальсифікацій на результат виборів. Соціологи кажуть, що в ході другого туру можливе маніпулювання 5-7% голосів виборців. Отже, якщо явку збільшити відсотків на 15-20, то вплив фальсифікацій не буде таким суттєвим.

Надія ЦАРЬКОВА,
соціолог,
Севастополь:

– Для мене вибори – це надзвичайна відповідальність, а другий тур – тим більше, адже він вирішальний. Вже відомі попередні результати першого туру, і я ще раз упевнилася, що треба обов'язково йти голосувати. По телевізору кажуть, що дуже багато порушень, і я не хочу, щоб використали мій голос.

Іван НАСТАС,
займається домогосподарством,
село Колінківці,
Хмельницький район,
Чернівецька область:

– Обов'язково піду голосувати, бо хочу перемоги того кандидата, який мені подобається. Кожен голос – це внесок в його перемогу. Я голосував за нього в першому турі виборів, зроблю це і в другому.

Антоніна ОЛЕЙНИК,
пенсіонерка,
Суми:

– Ті труднощі, які виникали напередодні 31 жовтня, лише підстобнували мою активність. Коли виявила в своєму прізвищі помилку, зробила все, щоб проголосувати. Мене внесли в додатковий список, а потім я прослідкувала, щоб за мене в основному списку ніхто не проголосував. Обов'язково піду на вибори і 21 листопада – навіть від одного голосу багато що залежить.

Друга спроба

Продовження.
Початок на стор. 1

Проведення виборів Президента в два тури стало вже традиційним для України. В 1994 році в другому турі боролися тодішній Президент Леонід Кравчук і кандидат Леонід Кучма, жоден з яких не зміг у першому турі отримати підтримку більше половини виборців. Після другого туру перемогу святкував Л. Кучма. Історія повторилася і через п'ять років, у 1999-му: тоді в другому турі чинному Президенту Л. Кучмі протистояв лідер комуністів Петро Симоненко. Виборці висловилися за другий строк президентства Л. Кучми.

На думку голови правління Центру стратегічних досліджень Володимира Бондаренка, проведення нинішніх виборів у два тури було прогнозованим. «Про це свідчили і результати практично всіх соціологічних напередодні виборів, і електоральний настрій виборців, і умовний розподіл України на

північно-західну та південно-східну, і відсутність ідеї, що об'єднує націю, і відсутність безперечного лідера нації, прийнятної як за географічними, так і за політичними ознаками. Плюс штучне нагнітання пристрастей, які йшли зі штабів основних кандидатів. Однак, на відміну від минулих років, єдиною ідеєю, що охопила більшість українців, стала обов'язкова участь у виборах, відчуття того, що саме вони, виборці, можуть вплинути на подальший розвиток своєї держави. Подібного «електорального ажіотажу», усвідомлення своєї значущості та бажання проголосувати раніше на виборах в Україні не було», — зазначає В. Бондаренко.

Вирішальним
може стати
кожний голос

На думку політологів,

активність виборців у другому турі буде не нижчою, ніж у першому.

При цьому називають кілька факторів: загальний настрій суспільства, бажання виборців будь-що підтримати своїх кандидатів у другому турі на тлі цілковитої непередбачуваності остаточних результатів, плюс традиційна активність лівого електорату.

За даними Комітету виборців України, у першому турі не змогли проголосувати майже 10% українців, які прийшли на свої виборчі дільниці. Перш за все, це було викликано непорозуміннями зі списками виборців, відсутністю в них багатьох громадян, перекрученими даними. Прикладів — безліч. У списках раптом почали оживати давно померлі, мешканці багатьох будинків несподівано довідалися, що там, де вони живуть, живуть не вони, а якісь незнайомі їм громадяни. А про те, як перекручувалися у списку деякі

імена та прізвища, взагалі, можна написати наукову працю з лінгвістики. За словами голови Центральної виборчої комісії Сергія Ківалова, до другого туру комісії наведуть лад у списках виборців. Тим не менш, в інтересах кожного заздалегідь прийти на свою дільницю та перевірити себе у списку.

Незважаючи на взаємозвинувачення у непорядності в ході проведення голосування та підрахунку голосів, штаби обох кандидатів — і В. Ющенка, і В. Януковича — закликали своїх прибічників прийти 21 листопада на виборчі дільниці. Підрахунок голосів після першого туру голосування, коли різниця результатів обох кандидатів коливалася в межах сотих відсотка, вкотре підтверджує давню істину: вирішальним може виявитись кожний голос.

Данило КЛЯХІН

варто пам'ятати, що...

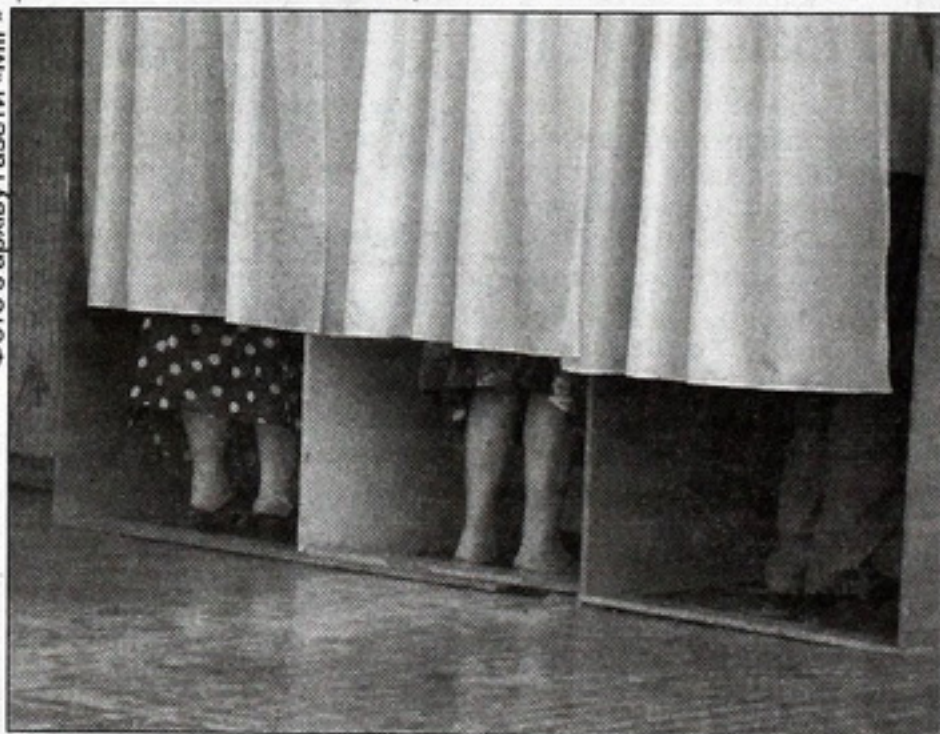
Закон гарантує таємність
волевиявлення

Порушення цього принципу тягне за собою кримінальну відповідальність

Таємність голосування забезпечується законом на усіх стадіях процесу голосування та для всіх категорій виборців. Включаючи виборців, що голосують на спеціальних виборчих дільницях у лікарнях, місцях позбавлення волі чи віддалених військових частинах, а також виборців, що голосують за межами виборчої дільниці.

Фото з архіву газети «МІГ»

Голос виборця – його таємниця. Зумисне порушення таємниці голосування – вчинок, який карається законом

ПРИ отриманні бюлетеня виборець розписується у відкривному талоні та у списку виборців. Жодних даних, що вказують на особу виборця, а також інших позначок на виборчому бюлетені не ставиться, отже, по виборчому бюлетеню абсолютно неможливо встановити особу виборця.

Таємність волевиявлення забезпечується голосуванням у кабінці. Перебування будь-кого стороннього або відеоспостереження у кабінці для голосування заборонено.

Кількаразове згортання виборчого бюлетеня забезпечує таємність голосування під час опускання виборчого бюлетеня у про-

зору скриньку для голосування.

Голосування за відкривним посвідченням також не дозволяє проконтролювати волевиявлення виборця. Згідно із законом, таке посвідчення, як документ суворой звітності, має номер та містить підпис виборця. Однак номер відкривного посвідчення у жодному разі не може призвести до встановлення волевиявлення, адже виборець отримує бюлетень для голосування, на якому немає жодної нумерації, окрім номера дільниці та округу, де здійснюється голосування.

Ні члени виборчої комісії, ні інші учасники виборчого процесу не мають права вимагати у ви-

борців заповнювати бюлетень у їхній присутності або показувати результати його заповнення. Стаття 7 Закону «Про вибори Президента України» чітко вказує, що «голосування на виборах Президента є таємним: контроль за волевиявленням виборців захищається».

Більше того, ст. 159 Кримінального кодексу України за «умисне порушення таємниці голосування, вчинене членом виборчої комісії або іншою службовою особою з використанням влади чи службового становища» передбачає покарання штрафом від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімальних доходів або позбавлення волі на строк від одного до трьох

років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Перешкоджання здійсненню виборчого права із застосуванням погроз з використанням службового становища карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. А те ж саме діяння, що вплинуло на результат виборів, карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років!

Відповідальність за вчинення злочину нести будуть його прямі виконавці. Навіть якщо цей злочин вони вчинили під примусом чи тиском сторонніх осіб.

Юрій СИРОТЮК

Вікторія для Віктора

Кому подарують перемогу виборці, що не підтримали жодного із двох Вікторів – Ющенка та Януковича – 31 жовтня?

Приблизно однакові результати, що отримали фаворити виборчих перегонів, і практичне вичерпання власних електоральних ресурсів підштовхнули їх до залучення голосів виборців, котрі не виявили бажання голосувати у першому турі або віддали свій голос іншим претендентам на президентську булаву.

Що прогнозують політологи

Поведінка близько 20% виборців, які у ході першого туру голосування віддали свій голос іншим кандидатам або не підтримали жодного, може вирішити остаточний результат виборчих перегонів. Доля виборців значним чином залежить від поведінки прихильників лівої ідеї, чий кандидат під час першого туру посів третє місце по п'яти місцях, набравши у сумі близько 12% голосів. Багато таких виборців мають намір взяти участь у другому турі виборів та підтримати одного з двох кандидатів, що залишилися.

Політолог Віктор Небоженко каже, що близько 75% партактиву СПУ не хочуть підтримувати кандидата від влади та приблизно така ж кількість прихильників Олександра Мороза просто не керовані. Політолог твердить, що ці люди у другому турі підтримають лідера «Нашої України» незалежно від прохань О. Мороза.

Петро Симоненко у цьому плані є більш серйозною фігурою для переговорного процесу, оскільки, на думку В. Небоженка, більше контролює свій електорат.

Підтримує думку колеги і політолог Дмитро Видрін, який говорить, що «соціалісти є свого роду новими лівими, які «заражені» бацилою свавілля і здорової анархії». Як пра-

вило, нові ліві не завжди слухають вказівки і поради керівництва, більше половини їхніх голосів так чи інакше відійдуть до опозиції.

Свій прогноз щодо електорального вибору прихильників лівої ідеї у другому турі зробив і політолог Володимир Полохало: «Прихильники О. Мороза на 80%, найімовірніше, зроблять свій вибір на користь В. Ющенка. Що стосується електорату П. Симоненка, я розділю би його на три частини: перша частина, це та, яка, мабуть, не прийде на вибори, одна третина проголосує за В. Ющенка, ще одна третина – за В. Януковича».

Що побачили соціологи

Слова політологів деякою мірою підтверджують і соціологічні опитування на дану тему.

За даними досліджень Київського міжнародного інституту соціології та центру «Соціс», проведеними за два тижні до виборів, у разі виходу у другий тур В. Ющенка і В. Януковича голоси, отримані О. Морозом, переходять переважно до В. Ющенка (34%), 11% – до В. Януковича, 20% виборців проголосують проти обох. А голоси, отримані П. Симоненком, переходять переважно до В. Януковича (32%), до В. Ющенка – 10%. Значна частина прихильників лідера

комуністів готова проголосувати проти обох кандидатів (32%).

Позиції аутсайдерів перегонів

Розуміючи неможливість зупинити перетікання власного електорату на користь фаворитів перегонів, керівництво лівого руху вирішило надати цьому процесу організованої форми.

Політрада СПУ визнала симпатії більшості своїх членів та офіційно підтримала у другому турі кандидатуру В. Ющенка.

Визначилися зі своєю підтримкою і прогресивні соціалісти. Лідер ПСПУ Наталя Вітренко закликає своїх прихильників голосувати у другому турі за В. Януковича.

Комуністи не пішли на пряму підтримку когось із претендентів у другому турі (згідно з даними на 10 листопада). Пленум КПУ, що пройшов 4 листопада, 127 членами ЦК із 130 ухвалив рішення закликати своїх прихильників у другому турі голосувати проти всіх, мотивуючи це тим, що «підтримка при повторному голосуванні по виборах президента України кандидатів, які представляють продовження нинішнього антинародного режиму, є недопустимою».

З іншого боку, комуністи ухвалили рішення не відкликати своїх представників із виборчих комісій та проводити подальшу роботу по політичним консультаціям із політичними силами, які готові вести ці консультації з питань, важливих для трудового народу. Зокрема, керівництво КПУ вперше не виключає можливості участі своїх представників у роботі майбутнього уряду.

Що стосується інших учасників першого туру, приблизно 5% отриманих ними голосів, на думку політологів, приблизно порівну розділяться між фаворитами виборчих перегонів. Для В. Ющенка та В. Януковича з цієї частини кандидатів особливо цінною є позиція Олександра Омельченка та

Анатолія Кінаха, які мають репутацію поміркованих центристських політиків та володіють регіональним впливом.

О. Омельченко, який теж, як і ліві, потерпів від перетікання симпатій власного електорату до фаворитів (при існуванні близько 70% особистого рейтингу у Києві не зміг набрати на президентських перегонах у своїй вотчині навіть 5%), заявив, що не підтримуватиме у другому турі жодного з кандидатів. Проте вся його передвиборча команда офіційно заявила про підтримку В. Ющенка.

А. Кінах, який набрав близько 1% голосів виборців, заявив, що у жодному випадку не підтримає кандидата від влади, та підписав політичну угоду із В. Ющенком. Позиція цього політика важлива тим, що йому найбільше голосів вдалося набрати у регіонах, що не віддали абсолютної переваги жодному з провідних кандидатів. Зокрема, у Дніпропетровській, Херсонській, Миколаївській, Одеській та Харківській областях: там А. Кінах узяв удвічі більше голосів, ніж у середньому по країні.

На бік В. Ющенка стали і представники, так званої, демократичної платформи НДП, що теж підписали політичну угоду про підтримку В. Ющенка під час другого туру виборів.

В умовах вичерпання власного електорального ресурсу В. Ющенком на заході та В. Януковичем на сході України боротьба за центр та регіони, у яких існує невикористаний електоральний потенціал, набула стратегічного значення.

Останнє слово – за виборцями

Соціологічні опитування свідчать, що серед причин вибору кандидата головними для виборців є ідеї, пропозиції кандидата (31%), особисті якості кандидата (19%), те, що кандидат виражає інтереси виборців (18%), і досвід попередньої діяльності (15%).

У цьому плані В. Ющенко вже пообіцяв створити уряд народної довіри, зробити зарплати і пенсії не нижче за прожитковий мінімум, сприяти добрим відносинам із Російською Федерацією. Натомість В. Янукович гарантує політичну стабільність і дієве покращення соціально-економічних умов у державі.

У кандидатів залишилося зовсім мало часу, щоб схилити за цими компонентами виборців на свій бік та святкувати вікторію у другому турі.

Напередодні першого туру соціопитування свідчили, що частина виборців, які не визначилися щодо пріоритетів у першому турі, визначилися на другий: 23% з них ладні проголосувати за В. Ющенка, 22% – за В. Януковича. Серед тих, хто у першому турі проголосує проти всіх, у другому турі 10% готові проголосувати за В. Ющенка і 10% – за В. Януковича.

наш голос

Роби, як я... ✓

Михайло ГРИЦАЙ, керівник, Бердянськ, Запорізька область:

– В першому турі я голосував за кандидата в президенти Олександра Мороза. На другий тур, звісно, піду, адже треба обов'язково використати своє право голосу. Голосуватиму за кандидата, програма якого схожа з програмою О. Мороза. Найважливіше, що цей кандидат обіцяє змінити ситуацію в країні на краще, усунути від влади бандитів та навести лад.

Лідія ЧАРИННА, приватний підприємець, Лубни, Полтавська область:

– 31 жовтня я віддала голос за Петра Симоненка, оскільки сподівалася, що комуністи змінять щось на краще в нашій країні. 21 листопада також обов'язково піду і проголосую. Ще не визначилася за кого, вагаюся. Але у мене ще є час подумати над цим питанням.

Микола МУРАШОВ, водій, село Березняки, Хорольський район, Полтавська область:

– У попередньому турі я проголосував за Олександра Мороза, бо вважаю його чесним і порядним політиком. Тим не менш я 21 листопада проголосую за того кандидата, в програмі якого не остання увага приділяється селу. Прикро, коли по всіх каналах телебачення кричать про економічне зростання країни, в той час як переважна більшість селян виживає лише завдяки власному господарству (якщо ще зможуть його тримати).

Ірина КАРЕЛІНА, бухгалтер, Херсон:

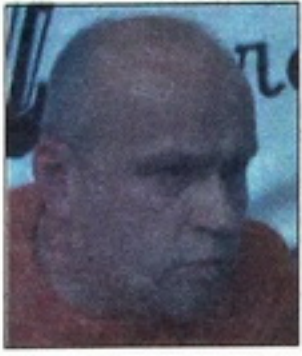
– Свій голос 31 жовтня я віддала кандидату, за діяльністю якого стежу давно. На жаль, він не пройшов у другий тур. Але 21 листопада я прийду на виборчу дільницю. Вибори Президента треба довести до кінця, і я не хочу, щоб мій голос пропав.

Наслідки голосування 21 листопада значною мірою визначають виборці, що є прихильниками лівих поглядів

ДОСЬЄ

Команда Ющенка:
«перша п'ятірка»Олег РИБАЧУК,
46 років

Народний депутат, керівник офісу Віктора Ющенка, надійний друг від часів роботи в Нацбанку України. У 2000-2001 роках керував службою прем'єр-міністра В. Ющенка. У 2001-му став віце-президентом Чорноморського банку торгівлі й розвитку в Салоніках, але невдовзі змінив банківську сферу на політику. Вважається блискучим менеджером, у штабі координує організаційні й частково фінансові питання.

Петро ПОРОШЕНКО,
39 років

Народний депутат, голова комітету Верховної Ради з питань бюджету, лідер партії «Солідарність», акціонер компанії «Укрпром-інвест». Власник кількох кондитерських фабрик, цукрових заводів, банку «Мрія», суднобудівного підприємства «Червона Зірка», опозиційного «5 каналу». Окрім фінансів, корисний завдяки своїм контактам з представниками влади і політичними опонентами.

Юлія ТИМОШЕНКО,
43 роки

Народний депутат, лідер партії «Батьківщина», віце-прем'єр з питань паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) в уряді В. Ющенка. Вихованка «дніпропетровського стилю» бізнесу, хоча зараз є найбільш послідовним критиком Президента Кучми. Очолює популярну політичну силу і вміє обертати безнадійні ситуації на користь справі.

Олександр ЗІНЧЕНКО,
47 років

Народний депутат, віце-спікер Верховної Ради, обраний за квотою фракції СДПУ(о). Нині очолює об'єднаний штаб коаліції «Сила народу». «Чужий», який став «своїм» завдяки організаторським здібностям і вправній кадровій політиці. У штабі має імідж корисної людини, яка не робить очевидних помилок.

Іван ПЛЮЩ,
63 роки

Народний депутат, двічі очолював Верховну Раду, зокрема, за прем'єрства В. Ющенка. Моральний авторитет і один із головних стратегів фракції «Наша Україна». Для В. Ющенка важливий своїм політичним досвідом і зв'язками.

Рейтинг найвпливовіших членів команди В. Ющенка складено за результатами опитування провідних політичних аналітиків

Десять запитань

Редакція газети «Твій вибір» поставила фаворитам президентських перегонів через їхні прес-служби по 10 однакових запитань, які хвилюють українську спільноту. Ми отримали відповіді від прес-секретаря Віктора Ющенка. І, на жаль, не отримали відповідей Віктора Януковича. Представники команди прем'єр-міністра, пославшись на щільний графік роботи, попросили на підготовку часу більше, ніж могла чекати редакція. У нас також є свій графік підготовки і здачі випусків до друку. Тому, не отримавши відповідей кандидата В. Януковича, ми вирішили використати повідомлення, що раніш з'являлись в інших мас-медіа, та уривки з агітаційних матеріалів.

Віктор
ЮЩЕНКО:

1. Україна – єдина, як би не намагалася влада розділити її на три сорти. Я ніколи не ділив Україну – ані за мовою, ані за конфесіями, мене завжди припинувало, що влада намагається дробити країну на політичний Схід і Захід. Я переконаний, що дуже скоро ми перегорнемо сторінку нинішніх політичних протистоянь, і Україна буде монолітною політично. Цю роботу не треба відкладати на період після виборів. Я вже запросив за стіл переговорів партнерів з інших партій – лідера соціалістів Олександра Мороза, голову Партії промисловців і підприємців Анатолія Кінаха, представників демократичної платформи НДП, інших партій. Ми сходимося в головному: сьогодні Україна не ділиться на політичний Схід і Захід та за ідеологією, вона ділиться на бандитів і чесних людей. І чесні люди мають об'єднатися заради перемоги демократії.

2. Ми дійсно (з В. Януковичем – ред.) різні. У нас різні долі, різні школи, різні уяви про порядність, мораль і політику. Я переконаний, що політику – як і будь-яку справу – потрібно робити чистими руками. Вона має вестися публічно, а не кулуарно, і мова тут не в особливостях темпераменту й характеру. Я відстоюю демократичні принципи в політиці, публічність, професіоналізм. Для мене аксіома, що службовець у своїй діяльності має керуватися виключно одним – захистом національних інтересів України, а не особистими чи корпоративними інтересами.

3. У моїй команді чимало фахових економістів. У фракції «Наша Україна» працюють Сергій Терехін, Валерій Асадчев, Петро Порошенко, Віктор Пинзев, В'ячеслав Кириленко, визнані фахівці у питаннях бюджетного процесу, які прекрасно розуміються у питаннях сучасної соціальної політики. Чимало професіоналів є в таборі наших союзників – БЮТ, СПУ, ПППУ. Ми залучаємо до співпраці провідні вітчизняні економічні інститути.

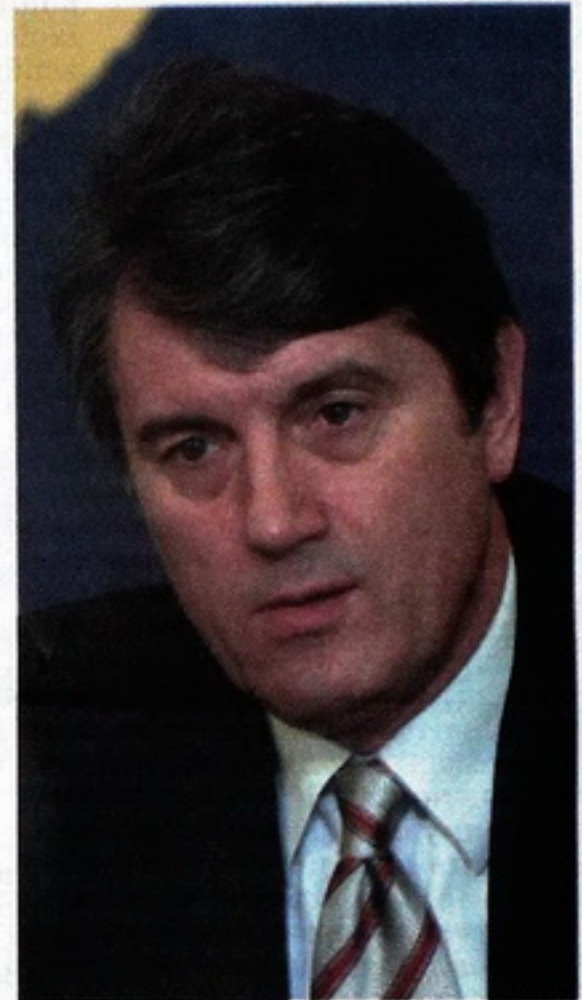
4. Комітет Верховної Ради з питань боротьби з корупцією і оргзлочинністю очолює член фракції «Наша Україна» Володимир Стретович. Він прекрасно володіє ситуацією щодо корумпованості влади. Боротьба з корупцією стане одним із моїх пріоритетів на посаді Пре-

зидента. Експерти, які допомагали мені розробляти програму перших 100 днів Президента, вже підготували проект відповідного указу, за яким чиновники всіх рівнів мають звітувати не лише про свої доходи, але й про витрати. Ми покладемо край порочній практиці «обов'язкових подарунків» службовцям за «правильне вирішення питання». Ми скоротимо кількість управлінців, натомість суттєво підвищимо їм зарплату, аби у держслужбовців не було спокуси.

5. Я сформую уряд народної довіри, до якого увійдуть представники різних політичних сил. Не виключено, що соціальний блок очолять представники лівих партій, адже програмні позиції щодо підвищення рівня життя громадян, підтримки медицини й освіти у нас збігаються. Найперше, ми маємо встановити гідну зарплату вчителям, аби ця професія знову стала престижною, і щоб освітяни не думали про те, як прогодувати родину. Парламентський комітет із питань охорони здоров'я очолює мій колега по фракції Микола Поліщук. У нас є норма, коли керівники звітують мені як лідеру фракції щодо стану справ у тій чи іншій галузі.

6. На всіх постах і посадах, які я обіймав, в тому числі очолюючи Кабінет міністрів, я керувався виключно служінням національним інтересам. Іноді це здавалося не завдяки підтримці Президента, а всупереч тій несправедливій критиці, якої не шкодував Леонід Кучма для мого уряду. Але я завжди будував стосунки з Президентом виключно як офіційні і ніколи не опускався до побутових речей. І я ніколи не керуватимуся помстою у своїх діях.

7. Верховна Рада має ухвалити Закон «Про Президента України», в якому будуть чітко виписані права і обов'язки як діючого глави держави, так і экс-президентів. Йдеться не про прізвища, не про Кучму чи Кравчука, а про Президента як вищу посадову особу держави. Цей шлях пройшли наші сусіди, відповідний закон свого часу ухвалили в Росії, Чехії, Польщі. Безумовно, экс-президент повинен мати офіс, охорону, можливість займатися суспільною діяльністю. Але я не думаю, що мова може йти про якісь особливі преференції, адже всі громадяни України рівні перед законом.

8. Ми заявили про свою позицію щодо мораторію на продаж землі і в програмі коаліції «Сила народу», і в угоді про співпрацю з СПУ. Допоки кожен селянин не отримає державний акт на власність землі, не стане реальним її господарем, доки не буде сформовано ринок землі, ми не дозволимо продаж земель сільгосппризначення. Ми продовжимо мораторій на купівлю-продаж землі і повернемося до цього питання за кілька років, коли селянин стане заможнішим і більш захищеним законом.

9. Мене дивує, чому прем'єр-міністр запропонував настільки масштабні ініціативи за два тижні до виборів. Чому він не зробив це два роки тому, чи рік тому? Адже прем'єр не може не знати, що питання статусу мови і подвійного громадянства вирішується через внесення змін до Конституції, через референдум і голосування у парламенті конституційною більшістю.

10. Кожен громадянин України, який працює за кордоном, повинен відчувати захист своєї держави. Ми вже почали цю роботу – започаткували проект «Четверта хвиля», мета якого захистити заробітчанин і членів їхніх сімей. Під час візиту у лютому цього року до Португалії, де сьогодні працюють кількості тисяч українців, ми з португальським прем'єром обговорювали проблеми статусу наших заробітчанин. У Верховній Раді моя фракція ініціювала прийняття законів, які б захищали соціальні права трудових мігрантів, зокрема їхнє право на гідну пенсію.

Кандидатом

1. Після першого туру голосування нерідко говорять про те, що в Україні зберігається умовний політичний поділ на Південний Схід і Центральний Захід, із притаманними кожному регіону страхами й бажаннями. Що ви будете робити для того, щоб Україна сформувалася як політично монолітна держава?

2. В. Ющенко і В. Януковича називають антиподами у підходах до прийняття рішень. Якщо Ющенко розв'язує проблеми неспішно, але виважено, й схильний до їх публічного обговорення, то Янукович приймає рішення швидко, але часто одноосібно. Чи згодні ви з такими оцінками? Як саме ви прийматимете рішення, керуючи державою?

3. Назвіть прізвища фахівців, пропозиції яких будуть для вас найважливішими в питаннях розвитку економіки. Що вам радять зробити найперше?

4. Чиї рекомендації будуть для вас найважливішими у створенні системи боротьби з корупцією та організованого злочинності. Що вам радять зробити найперше?

5. Думкою яких людей ви керуватиметеся у реформуванні системи охорони здоров'я та освіти? Що вам радять зробити передовсім?

6. Як ви оцінюєте свою роботу під керівництвом Президента Леоніда Кучми?

7. Чи потрібно Президенту Л. Кучмі надати гарантії недотор-

каності? У чому мають полягати ці гарантії?

8. На вашу думку, чи варто продовжувати мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення після 1 січня 2005 року?

9. Як ви ставитеся до ідеї запровадження подвійного громадянства? З одного боку, подвійне громадянство з Росією передбачає служіння в армії обох країн, що криє в собі небезпеку для України втратити власне військо. З іншого боку, багато українців уже мають по два паспорти – російський і український.

10. Українці, які виїжджають на заробітки в Західну Європу, часто змушені перебувати там на правах нелегалів. Що ви плануєте зробити, щоб розв'язати проблеми заробітчан?

Віктор ЯНУКОВИЧ:

Зараз країні і суспільству потрібні сміливі і рішучі кроки...». До речі, улюблений епізод Віктора Федоровича зі старого фільму про війну. Коли у командира-українця питають на військовій нараді, як справи, він відповідає: «А за мене зараз скажуть мої гармати».

3 книги Віри Ніколаєвої «Доторкнися до долі»

«Янукович обіцяє, що, ставши Президентом, не підпише жодного закону, який не пройде громадсько-го обговорення чи спотворюватиме нашу євроінтеграційну мету, – досягнення високого життєвого рівня громадян».

www.ya2004.com.ua,
«Логіка нашого вибору»

«Я – людина дії. Між ідеєю та її реалізацією у мене проходить небагато часу».

«Київській телеграф»,
11 листопада 2002 р.

3, 4, 5. Нам не вдалося знайти висловлювань Віктора Януковича про те, пропозиції яких фахівців будуть для нього найважливішими у питаннях розвитку економіки, боротьби з корупцією та організованою злочинністю, реформування систем освіти й охорони здоров'я (— ред.).

6. У 1999 році донецький губернатор очолював у регіоні суспільно-політичну організацію «Єдність, згода та відродження», яка в свою чергу була частиною пропрезидентської «Злагоди». Тоді Янукович так відгукувався про Кучму: «Я знаю Леоніда Даниловича. Знаю його людські якості: доброту, вміння зрозуміти людей, знаю його можливість вникнути в суть проблеми».

www.glavred.info

«Коли при мені лягли Президента України, я говорив і зараз хочу сказати, що якби не велике терпіння, яке Бог дав Президенту, невідомо взагалі, що було б».

УНІАН, 26 березня 2002 р.

7. «Янукович, його команда, його штаб гарантують не лише президенту Кучмі, а й всім політичним силам, які існують на цей час, не лише збереження статусу, а й примноження їхніх можливостей – стати реальною українською опозицією, не переслідуючи її за жодні політичні види діяльності під час виборчої кампанії, надавши їй право мати власні погляди», – сказав на прес-конференції у п'ятницю координатор парламентської більшості, представник кандидата

Віктора Януковича в Центровиборкомі Степан Гавриш.

За його словами, існують традиції, і будь-яка держава, що поважає себе, «гарантує політичне майбутнє політику, який багато разів ризикував, міг помилятися при ухваленні державних рішень, приймав рішення, проти яких виступала частина суспільства».

«Гарантії полягають у тому, що він не може переслідуватися за свою політичну діяльність у майбутньому за жодних обставин», – підкреслив С.Гавриш.

www.amb-ukraine.com з посиланням на Інтерфакс-Україна, 27 серпня 2004 р.

8. «Земельна реформа, розпочата Леонідом Даниловичем у грудні 1999-го, безперечно, буде продовжена. Але розпродавати землю ми не дозволимо ні в якому разі! Жоден гектар землі не стане власністю іноземців, тому що це буде грубим порушенням права українського громадянина, звиклого на ній працювати. Ми збудуємо таку систему відносин, щоб ніхто не зміг забрати земельний пай у його господаря і щоб цей пай переходив до іншої людини виключно у спадок».

www.zavtra.com.ua з посиланням на газету «Московский комсомолец»

9. «Питання про подвійне громадянство і відносини з НАТО, а також про статус російської мови в Україні можуть бути вирішені шляхом референдуму».

Це прем'єр-міністр України підкреслив під час поїздки у Вінницьку область. «Механізми проходження цих питань будуть такими: спочатку вони вирішуватимуться на рівні Верховної Ради, а якщо депутати не ухвалить позитивного рішення – будуть винесені на референдум, а там буде так, як вирішить народ», – сказав керівник уряду.

Щодо проблемних питань, які він піднімає останнім часом у своїх виступах, Янукович підкреслив, що це не лише його особиста думка, а й програмні засади Партії регіонів. «Я був одним з тих, хто цю програму прийняв, і свої позиції я відстоюватиму», – підкреслив прем'єр-міністр».

www.kiev2000.com

10. «...чи не краще нам збудувати, образно кажучи, Брюссель десь у Донецьку чи Львові, аніж їхати до цієї європейської столиці у вагоні третього класу?... Словом, мусимо мати європейський стандарт у себе в вдома».

Радіо «Свобода», 3 травня 2004 р.

досьє

Команда Януковича: «перша п'ятірка»

Рінат АХМЕТОВ,
38 років

Підприємець, один із найбагатших людей у Східній Європі, президент компанії «Систем Кепітал Менеджмент» – бізнес-імперії, яка домінує в гірничо-металургійному комплексі України. Президент футбольного клубу «Шахтар» (Донецьк). Раніше не афішував вагомий вплив на політичні процеси в країні, але нещодавно став членом ради підприємців при Кабміні. Вважається головним «спонсором» кампанії Віктора Януковича.

Андрій КЛЮЄВ,
40 років

Віце-прем'єр-міністр України з питань паливно-енергетичного комплексу, голова Комітету ВР з питань ПЕК (за сумісництвом). Під керівництвом губернатора В. Януковича працював у Донецькій облдержадміністрації, опікувався створенням вільних економічних зон. Цінний своєю вірністю й організаційними здібностями, майстер переговорів.

Володимир РИБАК, 58 років

Народний депутат, колишній мер Донецька, голова політвиконкому прем'єрської Партії Регіонів і представник Кабміну у парламенті. Має хороші організаційські здібності і «накатані» зв'язки зі старшим поколінням політиків.

Сергій ТІГІПКО,
44 роки

Голова Нацбанку України, який, перебуваючи у відпустці, керує офіційним штабом В. Януковича. Його, успішного банкіра і вихованця дніпропетровської школи політиків, вважають «офіційним обличчям» передвиборчої кампанії. Відповідає за її креативно-публічну частину.

Едуард ПРУТНІК,
31 рік

Радник прем'єр-міністра. Був наймолодшим заступником губернатора В. Януковича, курував розвиток вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в Донецькій області. Нещодавно очолив наглядову раду державного «Ощадбанку». Вольовий, користується великою довірою прем'єра, має неабиякі організаційські здібності і є одним із технологів кампанії.

Рейтинг найвпливовіших членів команди В. Януковича складено за результатами опитування провідних політичних аналітиків

1. «Він взагалі переконаний супротивник будь-яких розподілених ліній поміж людьми. Поміж представниками різних народів, поколінь, «західниками» й «східниками», прибічниками лівих та правих».

Всі ми різні – неоднаково ставимося до життя та людей, відчуваємо, працюємо, думаємо. Але всі живемо в Україні, любимо її, прагнемо бути щасливими на цій землі. Не протиставляння, не розподіл людей за географічними, національними, політичними та іншими ознаками, а об'єднання, консолідація. Лише спільні цілі, справи, прагнення, традиції перетворюють націю в народ. Так вважає Віктор Янукович».

www.ya2004.com.ua,
«Логіка нашого вибору»

«Ніхто і ніколи не зможе нас розділити на Схід і Захід, україномовних та російськомовних, тому що у нас одна Вітчизна – єдина і незалежна Україна», – сказав прем'єр-міністр України Віктор Янукович, виступаючи 21 жовтня на урочистій церемонії складання присяги курсантами-першокурсниками Луганської академії внутрішніх справ, повідомляє прес-служба Кабінету Міністрів».

www.ostro.org

2. «Перед призначенням на пост прем'єр-міністра він заявив: «Якщо мені буде виявлено довіру, готовий цю відповідальність узяти на себе. Я не боюся цього, оскільки приймати відповідальні рішення мені доводилося і раніше. Не стану розказувати, наскільки підготовлений до цієї ролі. Хай про це скажуть ті, хто мав зі мною справу».

наш голос

Роби,
ЯК Я...Олександр ЛУЦЕНКО,
студент, Полтава:

— Напередодні виборів, 30 жовтня, я звернувся на свою виборчу дільницю, щоб перевірити, чи занесене моє прізвище до списку виборців. Дільниця знаходиться на території вузу, тут голосують в основному студенти, і тому реєстрація у багатьох виборців тимчасова. На попередніх, парламентських, виборах більшість моїх знайомих не занесли до списків. На цей раз і я не знайшов себе. Відразу написав скаргу на ім'я голови комісії, і за 5 хвилин мене поновили у додатковому списку. Моє прізвище було 180-м!

Юлія ГРИЦЕНКО,
підприємець, Київ:

— Ми з чоловіком переїхали до столиці рік тому. Живемо на квартирі. Без штампів в паспортах про столичну реєстрацію: давати таке «благо» квартирантам серед власників житла зазвичай не заведено. 31 жовтня ми розраховували бути на батьківщині — в Запорізькій області, думали, там і проголосуємо. Але плани змінилися — не поїхали.

Вирішили потрапити до списку виборців за місцем проживання в Києві. Пішли на дільницю, за якою закріплено наш будинок, ретельно підготувавшись: окрім договору оренди квартири, взяли довідки з поліклініки, де перебуваємо на обліку ми самі і наші діти, довідку з дитсадка та школи, довідку з місця роботи чоловіка, свідоцтво про реєстрацію мого підприємства в Києві. Чесно кажучи, думала, що виникнуть проблеми. Наперед налаштувалася на похід до суду. Однак все обмежалося лише невеликою суперечкою з головою дільничної комісії та її консультацією з головою тервиборчком. Наступного дня нас внесли до списку, ми перевірили правильність внесених даних і 31 жовтня без проблем проголосували.

До речі, передбачений законом зв'язок між виборчими комісіями спрацював чітко. Наші родичі в день голосування перевірили: на тій дільниці, де ми були зареєстровані раніше, із списку нас викреслили.

І знову про списки

Заклик до виборців «Перевірте, чи ви є!» не втратив актуальності

31 жовтня, прийшовши до виборчих дільниць, тисячі громадян України не знайшли себе в списках виборців або виявили, що їхні дані спотворені.

БАГАТО хто не зміг чи не захотів відстояти своє право голосу в судах чи тервиборчих округах (через великі відстані до них або великі черги). За оцінками громадської організації «Комітет виборців України» (КВУ), таких виборців виявилось близько 10% від числа тих, що прийшли на дільницю.

Невипадково експерти рекомендували і продовжують рекомендувати виборцям: перевірте списки! От що з цього приводу кажуть представники КВУ.

Списки для повторного голосування

Список виборців для повторного голосування на звичайній виборчій дільниці складається територіальною виборчою комісією на основі списку виборців, за якими вони голосували у першому турі.

В списку обов'язково мають бути особи, які були занесені до дня чи в день виборів (31 жовтня) на підставі рішення територіальної виборчої комісії (ТВК) чи суду. До списку для повторного голосування додатково заносяться особи, яким до 21 листопада включно виповниться 18 років.

Особі, які були занесені до списку виборців 31 жовтня на підставі відкритих посвідчень, до списку виборців для повторного голосування не заносяться.

Списки виборців передаються дільничним виборчим комісіям (ДВК) не пізніше 13 листопада. З цього часу список для повторного голосування є доступним для загального ознайомлення.

Перевіряємо список

Попри те, що в списках для

повторного голосування повинні бути враховані зауваження, внесені до 31 жовтня і в день голосування, ще не факт, що це буде зроблено (чи то помилково, чи через недбалість, чи навмисно). Досить помилки в одній літері чи цифрі ваших даних, і бюлетень у день голосування ви можете не отримати. Тому перевірити список дуже важливо.

Кожен громадянин України має право у приміщенні виборчої дільниці ознайомитися зі списком виборців та перевірити правильність внесених до нього відомостей. Неточності (невключення, неправильне включення або вилучення зі списку), допущені щодо вас або інших осіб, можуть бути оскаржені в ДВК, ТВК або в місцевому суді.

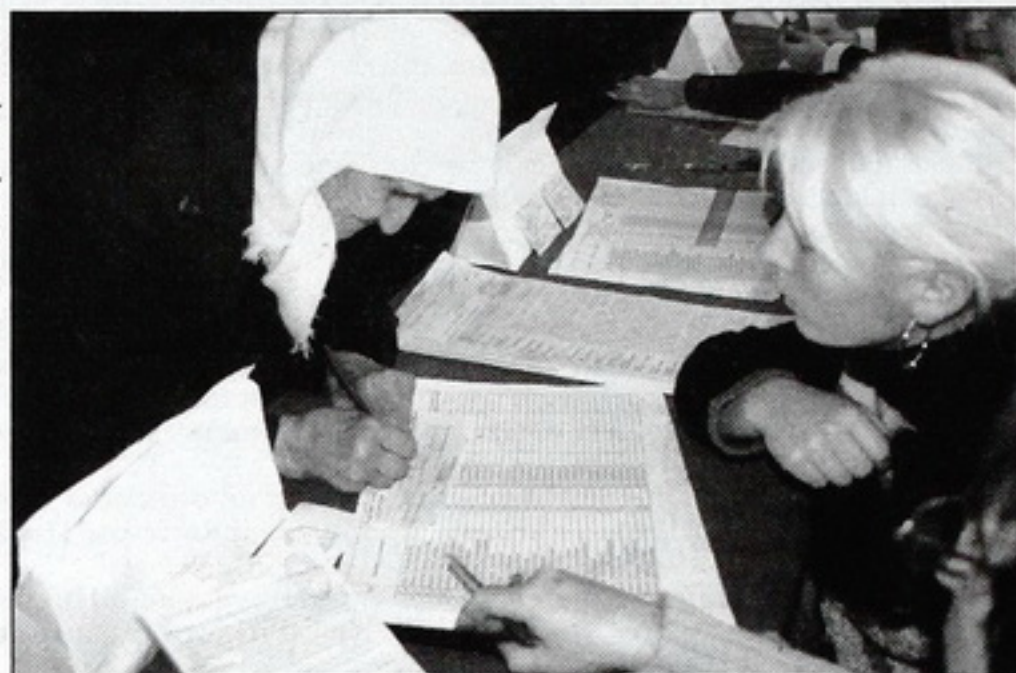
До дня голосування домогтися виправлення в списку найпростіше прямо у вашій ДВК, написавши заяву чи скаргу. Термін розгляду — три дні. А 20 листопада члени дільничної комісії повинні розглянути ваші претензії негайно. У день голосування скарги з приводу неточностей у списку ДВК не розглядає.

Скарга, подана в ТВК або суд, розглядається у триденний термін, але не пізніше дня, що передє дню голосування.

Перешкодити «народженню мертвих душ»

Як говорять експерти КВУ, окрім внесення до списку виправлених даних виборців, ще важливо відстежити і добути, щоб із списку викреслили дані спотворені.

Припустимо, якийсь виборець Іваненко Іван Олександрович під час перевірки списку виявив, що він по батькові записаний як Олексійович. Він пише до виборчому заяву, щоб його дані внесли правильно, що комісія і робить. Але те, що в квартирі заявника не

Щоб у день голосування отримати бюлетень і спокійно проголосувати, напередодні бажано перевірити, чи є ви у списку виборців

може проживати виборець з тими самими прізвищем та ім'ям, але бути іншим по батькові — не факт. Тому комісія вносить у додатковий список виборця з даними по батькові Олександрович і в той же час залишає в основному списку «виборця» з даними по батькові Олексійович. Так з'явилася «мертва душа», яка за участю несумлінного члена комісії може «проголосувати» за потрібного кандидата. І за словами представників КВУ, така схема — не просто здогадка, вона реально застосовувалася в день голосування 31 жовтня.

Щоб перешкодити можливому зловживанню, виборцеві, що виявив помилки в списку, в заяві про їхнє усунення потрібно вимагати і ліквідації запису з невірними відомостями. Після цього виборчком зобов'язаний з'ясувати у відповідних службах, чи не існує виборця, якого заявник вимагає викреслити зі списку. Переконавшись, що такого немає, запис з невірними даними викреслюють.

Втім, лише написати заяву замало. Після задоволення виборчком вимог виборця, йому варто перевірити новий запис з даними про нього і переконатися у тому, що старий запис викреслено. Останнє можна зробити і в день голосування. Але якщо старий запис все ж таки залишився, то його можна ліквідувати тільки за рішенням тервиборчком чи суду.

Як потрапити до списку, не маючи в паспорті штампів реєстрації

Для того, щоб проголосувати за місцем постійного проживання, не обов'язково мати в паспорті штампів реєстрації. Відсутність такого не може бути підставою для обмеження прав і свобод, декларованих Конституцією.

Щоб потрапити до списку виборців на дільницю, де ви проживаєте, потрібно довести членом дільничної, територіальної комісії чи суду, що ви дійсно постійно живете за тією адресою, яку вказуєте в заяві. При цьому спробуйте зібрати якомога більше доказів, які підтверджують, що ви живете в певному населеному пункті за певною адресою. Надайте довідки з ЖЕКУ, з місця роботи, з поліклініки, де перебуваєте на обліку, договір на оренду житла, свічення власника квартири, в якій живете, та сусідів. Щоб більше доказів, то більше шансів потрапити до списку виборців і реалізувати своє право голосу. До речі, ця рекомендація актуальна для тисяч виборців, що переїхали жити і працювати з дрібних населених пунктів до великих міст.

Євген РИБКА

Як проголосувати вдома чи у відрадженої

Що робити, якщо в день голосування ви не маєте можливості прийти на свою дільницю

«Виборча дільниця» в квартирі

Громадяни зі слабким здоров'ям, фізичними вадами можуть проголосувати за межами спеціально обладнаних приміщень — прямо вдома. Для цього до 20-ї години 20 листопада потрібно передати до виборчої комісії відповідну заяву. Якщо виборець не може написати та віднести її на дільницю самостійно, можна попросити зробити це рідних чи знайомих. Самому виборцеві досить лише роз-

писатися під заявою.

У день голосування два члени виборчої комісії принесуть вам додому скриньку для бюлетенів. Разом із ними мають право перебувати і офіційні спостерігачі. Голосування за межами спеціально обладнаних дільниць закінчується о 19-й годині.

Кудись їдучи, візьміть відкріпне посвідчення

Виборець, який вибуває

з населеного пункту, де він внесений до списку виборців, може звернутися до виборчої комісії особисто чи через іншу особу (якщо цей виборець 18-20 листопада потрапив у лікарню, розташовану в іншому населеному пункті) із заявою про вилучення його зі списку. На підставі заяви та документа, що засвідчує особу та громадянство, комісія видає виборцеві або особі, вказаній в його заяві, відкріпне посвідчення (його можна отримати до 20 листопада включно). У списку виборців при цьому зазначаються дата видачі

та номер відкріпного посвідчення, ставляться підписи виборця чи особи, яка отримала посвідчення, та члена комісії, який його видав.

Виборець, що отримав відкріпне посвідчення, може проголосувати на будь-якій виборчій дільниці в Україні та за кордоном, окрім спеціальних виборчих дільниць та дільниць у тому населеному пункті, де було видане посвідчення.

У разі втрати виборцем відкріпного посвідчення, повторно воно не видається.

Єгор МИХАЙЛОВ

Процедура голосування: про що слід пам'ятати

Нині навіть не спеціалістам з виборчих технологій ясно: чим вища явка виборців, тим вужче поле для фальсифікацій

- 1** Повторне голосування відбудеться 21 листопада 2004 року з 8:00 до 20:00. Після восьмої години вечора проголосувати можуть лише ті виборці, які на момент завершення голосування перебували у приміщенні виборчої комісії.
- 2** У приміщенні для голосування або безпосередньо перед ним громадяни мають змогу ознайомитися з інформацією про порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори Президента України, а також із інформаційними плакатами кандидатів на пост Президента. Такі плакати містять їх передвиборчі програми, біографії та фотографії. З такою інформацією краще ознайомитися ще до отримання бюлетенів для голосування.
- 3** Далі необхідно отримати у члена дільничної виборчої комісії виборчий бюлетень. Для цього треба показати документ, що підтверджує особу і громадянство.
ДО ТАКИХ ДОКУМЕНТІВ НАЛЕЖАТЬ:
  - ✓ паспорт (вітчизняний, закордонний, дипломатичний або службовий);
  - ✓ посвідчення особи моряка або члена екіпажу;
  - ✓ військовий квиток (лише для військовослужбовців строкової служби);
  - ✓ тимчасове посвідчення громадянина України;
  - ✓ картка (довідка) установи кримінально-виконавчої системи.Також, згідно з постановою Кабміну, бюлетень можна отримати завдяки паспорту громадянина України з використанням бланка паспорта громадянина СРСР. Член комісії видає виборцеві один бюлетень для голосування. Виборець розписується за отримання виборчого бюлетеня у визначеному місці в контрольному талоні бюлетеня та у списку виборців. Член комісії, який видає виборчий бюлетень, вписує свої прізвище та ініціали і розписується у визначеному місці на виборчому бюлетені, а також в контрольному талоні.
Отримуючи бюлетень, зверніть увагу, щоб член комісії обов'язково на ньому поставив своє прізвище, ініціали та розписався. Інакше бюлетень під час підрахунку буде визнано недійсним.
- 4** Виборець не має права передавати свій бюлетень іншим особам, а також отримувати його від інших осіб (крім уповноваженого члена виборчої комісії, який видає бюлетені).
Варто пересвідчитись, чи немає на бюлетені будь-яких позначок. Слід пам'ятати, що кожна зайва позначка проти прізвищ кандидатів може стати причиною визнання бюлетеня недійсним.
- 5** Після отримання бюлетеня, необхідно пройти до кабінки (кімнати) для таємного голосування. Разом із виборцем там не повинно бути жодної іншої особи. Виняток можливий лише щодо осіб, які через вади здоров'я не можуть самостійно заповнити бюлетень. Останні мають право, з відома члена комісії, скористатися допомогою іншого виборця (крім членів виборчої комісії, кандидатів на пост Президента, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів).
- 6** Перед тим, як заповнити бюлетень, слід уважно його проглянути. Кожний бюлетень містить інструкцію щодо того, як правильно його заповнити. У виборчому бюлетені для голосування виборець у квадраті напроти прізвища кандидата на пост Президента, за якого він голосує, робить позначку «+» або іншу, що засвідчує його волевиявлення. Виборець може голосувати лише за одного кандидата. Або не підтримати жодного (тоді виборець робить позначку напроти слів: «Не підтримую жодного кандидата на пост Президента України»).
- 7** Заповнений бюлетень виборець (крім осіб із певними фізичними вадами) самостійно опускає у виборчу скриньку.
Закон передбачає право замінити бюлетень, якщо виборець зробив у ньому помилку, на новий. Для цього виборець повинен звернутися до члена виборчої комісії з письмовою заявою про видачу йому іншого бюлетеня. Пам'ятайте, що новий бюлетень видається в обмін на зіпсований.

Підготував Єгор МИХАЙЛОВ

Як потрапити до списку виборців у день голосування

У день голосування дільнична виборча комісія не має права вносити зміни до списку виборців без відповідного рішення суду або територіальної виборчої комісії. Таким чином, виборець, який прийшов на дільницю і з'ясував, що його даних у списку нема або вони спотворені, повинен звернутися до місцевого суду або до тервиборчого, які повинні розглянути скаргу та винести рішення невідкладно. Рішення суду чи тервиборчому члену дільничної комісії повинні виконати негайно.

Скарга повинна містити:

- ✓ назву тервиборчого або суду, до яких вона подається;
- ✓ прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина України – скаржника;
- ✓ назву суб'єкта оскарження (відповідної дільничної виборчої комісії) та його поштову адресу;
- ✓ суть порушеного питання; виклад обставин і зазначення доказів, якими заявник скарги обґрунтовує свої вимоги;
- ✓ чітко сформульовані вимоги; перелік документів і матеріалів, що додаються;
- ✓ підпис скаржника із зазначенням дати підписання.

До речі, вже виготовлені бланки скарг стосовно проблем зі списком виборців можна отримати в тервиборчих та судах. Багато з них забезпечують себе такими бланками заздалегідь.

Наш голос

Роби, ЯК Я...

Юрій ОХРИМЕНКО,
пенсіонер,
Бердянськ, Запорізька область:

– Приблизно за п'ять днів до виборів, я прочитав у газеті, що треба обов'язково перевірити себе в списку виборців. Ми з дружиною одразу пішли. Перевірили: все в порядку. А вже 31 жовтня на виборчій дільниці з'ясувалося, що моя дружина у списку є, а мене немає. Члени комісії кажуть: «Ідіть до територіальної комісії». Там було просто вавилонське стовпотворіння. Всі нервують, кричать. Дуже багато людей або не потрапили до списків взагалі, або їхні дані були з помилками. Я прийшов туди о дев'ятій ранку, а поновити себе в списках почастило лише о четвертій вечора. Я вже немолодий, уявіть, як важко мені було стояти в чергах, ходити по кабінетах, заповнювати документи. Проголосувати мені вдалося лише приблизно о п'ятій вечора. Проте не жалю, що витратив час. Висловити свою волю на виборах для мене дуже важливо.

Лариса БОЙЧУК,
пенсіонерка,
Мелітополь,
Запорізька область:

– У мене в день голосування ситуація склалася взагалі парадоксально. Ще до виборів нам з чоловіком принесли запрошення на голосування. Запрошення чоловіка я прочитала – у нього прізвище, ім'я та по батькові були написані правильно. А на своє навіть не звернула уваги. Коли прийшла на виборчу дільницю, виявилось, що прізвище на моєму запрошенні не Бойчук, а Бойук – випущена літера «ч». І через це члени виборчому відмовились видавати мені бюлетень! Я одразу пішла зі скаргою до суду. Звісно, розуміючи абсурдність позиції комісії, в суді стали на мій бік. В результаті я все ж таки проголосувала.

Випереджаючи Центрвиборчком

Після повторного голосування, завдяки екзит-полу, виборці знову зможуть дізнатися про результати виборів набагато раніше, ніж будуть оголошені офіційні дані. Але яка з практикованих методик соціологічного дослідження показує найточніші підсумки волевиявлення громадян? Група українських соціологів стверджує, що в наших умовах найбільш ефективною є практика таємного анкетування.

ВІДРАЗУ чотири екзит-поли супроводжували проведення виборів Президента України 31 жовтня. Відрізнялися вони і методикою проведення, і різним ступенем відвертості соціологічних служб та використовуваних технологій. Втім, спільним для них стало те, що, на відміну від Центральної виборчої комісії, яка тривалий час, під різними приводами, не наважувалася обнародувати остаточні результати першого туру, підсумки екзит-полів оприлюднили практично відразу після завершення виборів. Одним із головних досягнень досліджень було спростування заяв представників обох основних кандидатів про беззастережну перемогу в першому турі. Всі чотири екзит-поли, попри коливання підсумкових результатів, підтвердили: жоден із претендентів на головний державний пост не набрав більше половини голосів виборців, отже господар президентського крісла визначатиметься за результатами повторного голосування.

Завдовго до виборів про проведення Національного екзит-полу заявив консорціум, у який об'єдналися провідні українські соціологічні служби: Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), Центр ім. Олександра Разумкова, Центр «Соціс», Центр «Соціальний моніторинг» та Фонд «Демократичні ініціативи». У ході підготовки до екзит-полу консорціум відстежував настрої виборців шляхом щотижневого, так званого, хвильового дослідження. А в день виборів опитування проводилися на більшості дільниць у всіх регіонах України. Причому, у два способи: анонімним інтерв'ю та таємним анкетуванням.

У першому випадку людям, які виходили з дільниць, пропонувалося назвати, за кого вони проголосували. А у разі таємного анкетування виборцям пропонувалося відзначити свого кандидата на спеціальному бланку, який вкинути до загальної коробки. Згідно з результатами даних анонімних інтерв'ю, за версією «Соціс», вийшло, що у першому турі за Віктора Ющенка проголосували 42% виборців, за Віктора Януковича – 41,1%. «Соціальний моніторинг» отримав дещо інші дані: за В. Ющенка – 40,1%, за В. Януковича – 41,2%. А от коли соціологи підраховували результати таємного анкетування, результати виявилися такими: В. Ющенко отримав 44,6% голосів виборців, В. Янукович – 37,8%. Тепер кожен може порівняти, наскільки

ці результати відповідають офіційним даним Центрвиборчкому, а також результатам паралельного підрахунку голосів, які проводили штаби кандидатів. На думку офіційного спостерігача міжнародної організації «Інститут країн Східної Європи та СНД» Елізери Фельдмана, за вже наявного досвіду проведення в Україні екзит-полів, головним недоліком нинішньої акції стало побоювання людей говорити про свої уподобання, багато які виборці просто відмовлялися брати участь в опитуваннях. У нинішній ситуації, вважають представники «Демокра-

Підсумки першого туру виборів Центрвиборчком підбивав нестерпно довго для багатьох. У соціологів це виходить набагато швидше

тичних ініціатив» Ілько Кучерів та Ірина Бекешкіна, проведення екзит-полу способом таємного анкетування є найефективнішим і найоб'єктивнішим. Про свій намір проводити екзит-пол і в другому турі соціологи вже оголосили. При цьому виборці мають знати, що, при участі у екзит-полі від них не вимагається називати жодних даних про себе, а люди, які представляють соціологами, зобов'язані пред'явити документ, який підтверджує, що вони проводять екзит-пол.

Данило КЛЯХІН

тут вам допоможуть

У ці дні і в день повторного голосування для виборців працюватимуть телефонні «гарячі лінії». Ось номери, за якими можна отримати консультації, повідомити про факти порушення виборчого законодавства.

Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:

(044) 253-80-04

Комітет виборців України:

(800) 501-46-70

Коаліція «Свобода вибору»:

(044) 461-90-22

(050) 351-19-45

Соціальна програма «Народний адвокат»:

(800) 500-11-00

Крім того, 20-21 листопада можуть стати у нагоді такі телефони.

Місія спостерігачів ОБСЄ:

(044) 537-79-01

(044) 537-79-02

(044) 537-79-03

(044) 537-79-04

Фонд «Демократичні ініціативи»:

(044) 490-70-57

Спостерігач: виборцям – друг, махінаторам – ворог

Офіційний спостерігач є певною мірою посередником між тими, кого обирають, та тими, хто обирає. Він перешкоджає можливості фальсифікації виборів та використанню виборів як засобу політичної маніпуляції. Тож не бійтеся, у разі необхідності, з ними консультуватися. Спостерігачі допоможуть.

Що вони можуть...

Закон про вибори Президента України передбачає участь у виборчому процесі офіційних спостерігачів від кандидатів на пост Президента України, партій (блоків), які висунули кандидата, а також офіційних спостерігачів від іноземних та міжнародних організацій, які можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу.

Зокрема, закон передбачає право офіційних спостерігачів

перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати за діями членів комісії, у тому числі під час видачі бюлетенів виборцям і підрахунку голосів. Спостерігачі можуть робити фото- та кінозйомку, аудіо- та відеозапис. До повноважень офіційних спостерігачів входить право бути присутнім під час голосування за межами приміщення для голосування.

У разі виявлених порушень офіційні спостерігачі можуть звертатися до відповідної виборчої комісії зі скаргою щодо порушень закону, складати акти про виявлені

порушення, отримувати копії протоколів про підрахунок голосів і встановлення результатів голосування.

...і чого робити не мають права

Разом з тим офіційні спостерігачі не мають права неправовно втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу та заважати членам виборчої комісії здійснювати

свої повноваження.

Офіційні спостерігачі у жодному разі не мають права заповнювати замість виборця (у тому числі і на його прохання) виборчий бюлетень. Не повинні бути присутніми при заповненні виборцем виборчого бюлетеня у кабінеті (кімнаті) для таємного голосування.

Звертайтеся, і вам допоможуть

Офіційні спостерігачі загалом

Юрій СИРОТЮК

ТВІЙ ВИБІР

Керівник проекту:
Олег Хоменок

Редактор:
Євген Рибка

Відповідальний секретар:
Людмила Гуменюк

Засновник:
Громадська організація «Телекритика»
Видавець:
Академія української преси
Свідоцтво про реєстрацію: КВ № 8757

Газета виходить українською та російською мовами двічі на місяць.
Адреса: 01133, Київ, бульвар Лесі Українки, буд.26, офіс 705/706, газета «Твій вибір»
Тел./факс: (044) 463-58-63
Електронна пошта: gazeta@mediareform.com.ua

Кольороподіл, фотонабір та друк виконані:
ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед» м.Вінниця
вул. Чехова 12а, тел: 8(0432)63-07-97

Замовлення № 43503
Наклад: 369000
Загальний наклад українською та російською мовами 1 176 500

Проект видання здійснено за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» (МФВ) та Посольства США в Україні.

Наглядова рада:
Сергій Гузь, Віталій Замніус, Валерій Іванов, Влад Каськів, Сергій Квіт, Ігор Когут, Тарас Кузьмов, Наталя Лігачова, Олег Хоменок, Олександр Чекмишев, Олександр Човган.

Погляди авторів не є офіційною позицією Уряду США та МФВ.

При використанні наших публікацій поси-
лання на «Твій вибір» обов'язкове.